

**ZASTĘPCA
KOMENDANTA GŁÓWNEGO
STRAŻY GRANICZNEJ**
KG-CU-IX.072.26.2026

Warszawa, dnia 14 sierpnia 2026 r.

Pan Stanisław TROCIUK
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

dotyczy: ZPM.540.69.2026.MB

Szanowny Panie Rzeczniku,

odpowiadając na pismo z dnia 11 sierpnia 2026 roku dotyczące monitorowania – na podstawie art. 333 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. *o cudzoziemcach* – deportacji przeprowadzanych przez przedstawicieli organizacji pozarządowych lub międzynarodowych zajmujących się udzielaniem pomocy cudzoziemcom, poniżej przesyłam wyjaśnienie do zagadnień wskazanych w przedmiotowej korespondencji.

Zgodnie z prawem krajowym przedstawiciele organizacji pozarządowych lub międzynarodowych zajmujących się udzielaniem pomocy cudzoziemcom mają możliwość obserwacji czynności wykonywanych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej, a związanych z organizacją przymusowego wykonania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu do granicy albo do portu lotniczego lub morskiego państwa, do którego zostaje przekazany.

Szczegółowy sposób realizacji ww. obowiązku przez Straż Graniczną został określony w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z 18 kwietnia 2014 roku *w sprawie obecności przedstawicieli organizacji pozarządowych w toku działań związanych z doprowadzeniem cudzoziemca do granicy albo do portu lotniczego albo morskiego państwa, do którego zostaje doprowadzony*. Przepis ten reguluje zasady uczestnictwa obserwatorów w toku ww. działań, w tym prawa i obowiązki przedstawicieli organizacji pozarządowych lub międzynarodowych podczas monitorowania czynności podejmowanych w ramach doprowadzenia cudzoziemca, nie tworzy jednak zamkniętej listy konkretnych organizacji ani szczegółowego systemu ich wyboru. Jedynym kryterium ustawowym determinującym wybór konkretnej organizacji jest profil jej działalności – musi ona zajmować się udzielaniem pomocy cudzoziemcom.

Z chwilą implementacji do prawa krajowego mechanizmu monitoringu operacji powrotowych, nadrzędną intencją Straży Granicznej było nawiązanie konstruktywnej współpracy z przedstawicielami organizacji pozarządowych – z poszanowaniem obowiązujących w tym obszarze przepisów – zapewniającej pełną transparentność działań formacji w zakresie czynności związanych z przygotowaniem oraz przeprowadzaniem tych operacji. W tym celu z inicjatywy Komendy Głównej Straży Granicznej organizowane są szkolenia z zakresu operacji powrotowych dedykowane przedstawicielom organizacji pozarządowych. Ich celem jest nie tylko zapoznanie uczestników z aktualnymi przepisami w zakresie doprowadzeń cudzoziemców czy praktycznymi aspektami związanymi z realizacją decyzji powrotowych, ale również zwiększenie oraz aktualizacja puli osób uprawnionych do udziału w monitoringu.

Aktualnie realizacja wskazanych powyżej obszarów odbywa się przy udziale przedstawicieli organizacji pozarządowych, tj. Helsińskiej Fundacja Praw Człowieka, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć,

Instytutu na rzecz Państwa Prawa oraz Fundacji MultiOcalenie, których łącznie 24 przedstawiciele odbyło szkolenie przygotowujące do pełnienia funkcji obserwatora, zorganizowane przez Straż Graniczną.

Przepisy ustawy o cudzoziemcach oraz przywołanego rozporządzenia wykonawczego nie przewidują instytucji „pozbawienia uprawnienia” danej organizacji do monitorowania operacji powrotowych, o ile podmiot ten nieprzerwanie spełnia ustawowe kryterium prowadzenia działalności na rzecz cudzoziemców. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że przedstawiciele organizacji pozarządowych uprawnionych do pełnienia funkcji obserwatorów niejednokrotnie reprezentują interesy cudzoziemców jako ich pełnomocnicy. Sytuacja ta wyklucza spełnienie podstawowych warunków stawianych osobie realizującej wspomnianie czynności, od której oczekuje się obiektywnej postawy, braku manifestowania swoich własnych poglądów oraz unikania reprezentowania interesów powracających osób – zamiast skupienia się na rzetelnej obserwacji i dokumentowaniu ewentualnie dostrzeżonych mankamentów prowadzonej obserwacji. Stąd często już na etapie planowania przymusowego powrotu formułowane są arbitralne oceny kwestionujące legalność działań organów Straży Granicznej, a także podejmowane są kroki deprecjonujące stan faktyczny i prawny rozstrzygniętych prawomocnie i ostatecznie spraw. Działania te stoją w jawnej sprzeczności z samym założeniem prowadzenia monitoringu operacji powrotowej.

Wypełniając obowiązki określone w przytoczonych regulacjach prawnych i ich aktach wykonawczych, organy Straży Granicznej każdorazowo przy organizacji powrotów przymusowych – drogą lotniczą bądź lądową, pod eskortą lub bez jej wyznaczania – powiadamiają organizacje pozarządowe, a w przypadku zgłoszenia obserwatora do danej operacji powrotowej zapewniają jego udział, udzielając w tym celu niezbędnych informacji. W tym miejscu warto jednak odnotować, że dotychczasowa aktywność organizacji w zakresie monitorowania operacji powrotowych ma charakter marginalny. Zauważalne jest również zjawisko selektywnego podejmowania działań monitorujących, obejmujących jedynie wybrane przedsięwzięcia. Dla zilustrowania skali należy wskazać, że na przestrzeni lat 2024-2025, przy łącznej liczbie 1 562 cudzoziemców doprowadzanych drogą lotniczą (666 osób w 2024 r. i 896 osób w 2025 r.), polski obserwator przymusowego powrotu był obecny tylko podczas 3 tego typu operacjach (dotyczących kolejno: 10, 41 i 16 powracających osób).

Odnosząc się do kwestii procedowania pisemnych sprawozdań z obserwacji operacji powrotowych, należy wskazać, że treść raportów podlega analizie - w szczególności w zakresie wskazanych przez obserwatora nieprawidłowości czy zgłoszonych uwag dotyczących przebiegu procedury deportacyjnej. Powyższe ma na celu przede wszystkim zweryfikowanie zasadności działań podjętych przez funkcjonariuszy, a także ich zgodności z obowiązującymi przepisami oraz przyjętymi standardami. Wszelkie wnioski i sugestie wynikające z analizy ww. dokumentów są uwzględniane podczas opracowywania i wdrażania nowych rozwiązań lub procedur dotyczących realizacji decyzji powrotowych, które powinny przebiegać w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności oraz praw cudzoziemców. Jednocześnie informuję, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających wpływ przedmiotowego pisma, nie prowadzono działań wyjaśniających wszczętych na podstawie takiego sprawozdania.

Panie Rzeczniku, wyrażam głębokie przekonanie, że przedstawione powyżej informacje i dane statystyczne w pełni obrazują stan faktyczny oraz potwierdzają, że działania Straży Granicznej realizowane są z najwyższym poszanowaniem litery prawa oraz standardów międzynarodowych.

Z poważaniem,

gen. bryg. SG Grzegorz NIEMIEC
/podpisano elektronicznie/